

МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКОГ ПРИСТУПА НАСТАВНИМ САДРЖАЈИМА ИЗ ПРАВОПИСА У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ

Израђивање свести о важности поштовања правописне норме представља један од битних чинилаца у неговању језичке културе код ученика. Циљ рада је да се за додатну наставу у четвртом разреду средње школе осмисли методичка концепција за примену лингвостилистичког приступа наставним садржајима из правописа. Лингвостилистички приступ се може применити у настави књижевности приликом интерпретације књижевних дела која се одликују особеном (стилогеном) пишчевом употребом правописних правила. Посебно је важно да ученик успостави дистинкцију између (1) погрешне употребе правописног правила у неуметничком тексту и (2) одступања од правописне норме у уметничком тексту. У основне кораке лингвостилистичког приступа спадају: (1) запажање стилематичких поступака заснованих на одступању од правописа; (2) откривање њихове стилске функције у конкретном контексту; (3) испитивање естетске оправданости пишчевог поступка са становишта удела који одређени поступак има у укупном смислу књижевног дела. На овај начин код ученика се развијају читалачке компетенције, јачају трансферна знања, усавршавају аналитичке и интерпретативне вештине, негује истраживачки дух.

Кључне речи: лингвостилистички приступ, наставни садржаји из правописа, српски језик, уметнички текст, корелација, редовна настава, додатна настава.

1 Уводна разматрања. Унапређивање правописног знања ученика основних и средњих школа јесте један од кључних задатака наставе матерњег језика, посебно последњих година, када „омладински часописи и електронски медији покваре оно што образовни систем уради” (Брборић 2011: 131). У истраживањима актуелног стања правописа у наставној пракси показани су чиниоци који доводе до слабих постигнућа ученика и предочени функционални начини да се писменост побољша (Брборић 2004: 226–261). У новијој методичкој литератури дати су различити предлози како да се у наставној пракси ученици мотивишу за

* milkanik75@gmail.com

учење правописних правила, а посебно за њихово примењивање. Наставницима се предлаже употреба дидактичких игара (Ђорђевић 2013) и квиза (Чорболоковић 2013). Посебна пажња посвећује се методичким поступцима којима би се правописна знања проширивала на додатној настави (Ђорђевић 2012).

Као што је познато, „правопис је пропис за писање речи”, а „пропис треба поштовати” како бисмо писали „уједначено, исправно и прихватљиво” (Брборић 2015: 187). „Истрајавање у поштовању норме” представља један од битних чинилаца у „стратегији неговања језичке културе” (Пижурица 2010: 298).

Док у неуметничким текстовима одступање од правописних правила представља грешку (коју треба исправити), у уметничким текстовима одступање од норме може бити уметнички поступак. Приликом наставне интерпретације књижевних дела која се одликују особеном (стилологом) пишчевом употребом правописних правила може се применити лингвостилистички приступ. На пример, песник Рајко Петров Ного познат је по одступањима од правописне норме која се односи на употребу великог слова.¹ Издвајају се две групе стилема.

Једну групу чине стилема настали писањем личних имена, назива места и имена празника малим словом:

- (1) Стих је што и платно *боланом дојчину*
Сестрица *јелица* Њене златне руке
Да се наше задње речи не размину (Ного, *Да се наше речи не размину*, 125).
- (2) И од *косова* па до *косова* кука
Шеницу још бјелицу и воду са *звечана* (Ного, *Пред стјрашним судом*, 133).
- (3) О *илиндану* јахах коње
С бабељом до краја лета (Ного, *О илиндану јахах коње*, 105).
Другу групу чине стилема настали писањем апелативних јединица и релационих речи великим словом:
- (4) Од чега нас лечи
У дувару црв
Доме *Бивши* доме (Ного, *Доме бивши доме*, 122)
- (5) Прирасти за колевку у уши наспи уља
Пуст ветар заборава избрисаће нам име

¹ О стилемима који настају одступањем од правописних правила у поезији Рајка Петрова Нога, в. Ковачевић 2012: 61–86.

Труне крстача века Док пахуљице лете (Ного, *Док пахуљице лете*, 109).

- (6) И сви у роду када веје
Из пећина изашли јуче

Киснемо још На првој киши (Ного, *На првој киши*, 129).

Према наставном програму за четврти разред гимназије предвиђен је „избор из савремене српске књижевности” (НАСТАВНИ ПРОГРАМ 2014; ПРАВИЛНИК 2011).² Лингвостилистички приступ можемо применити на часу на коме се обрађује поезија Рајка Петрова Ного: (а) или као полазиште у тумачњу појединих песама; (б) или у оквиру једне од завршних фаза интерпретације када се разматрају језичко-стилске одлике. Ученике треба усмерити на уочавање и тумачење семантичких промена насталих услед одступања од правописне норме: (а) ако се властита именица напише малим словом, она добија одлике заједничке именице – престаје да буде семантички празна номинациона јединица и добија одређено значење; (б) с друге стране, ако се апелативна реч напише великом словом, њено значење се конкретизује, сужава, постаје асоцијативно богатије; (в) ако се релациона реч напише великом словом, истиче се (поентира) синтаксички конституент који почиње том речју. На овај начин успоставља се корелација наставе књижевности са наставом правописа, граматике и лексикологије.

У овом раду разматрају се могућности примене лингвостилистичког приступа наставним садржајима из правописа на додатној настави у четвртом разреду средње школе.³ Наставни програм за завршни разред средње школе у оквиру правописних садржаја предвиђа интерпункцију (НАСТАВНИ ПРОГРАМ 2014; ПРАВИЛНИК 2011).

Правила интерпункције уче се у основној школи, док се у средњој школи ова знања утврђују, проширују и систематизују. Сваки сусрет са познатим градивом треба да буде другачији: познате појмове треба осве-

² У наставном програму за четврти разред гимназије у Републици Српској експлицитно се у оквиру „избора из савремене српске књижевности” наводи писац Рајко Петров Ного.

³ У овом раду узимају се у обзир наставни садржаји, циљеви, задаци и исходи наставе српског језика за гимназију општег типа, према наставном програму у Републици Српској (НАСТАВНИ ПРОГРАМ 2014) и у Републици Србији (ПРАВИЛНИК 2011). Рад је прилагођен наставном контексту у Републици Српској, па су у складу с тим изабрани писци на чијим се текстовима показују могућности примене лингвостилистичког приступа (Рако Петров Ного, Јован Спремо).

гљавати са другог аспекта или сагледавати у новом контексту. У том смислу, на додатној настави можемо применити лингвостилистички приступ садржајима из правописа. То је најпогодније спроводити у завршном разреду, када се очекује да су ученици: (а) усвојили правописна правила; (б) изградили свест о значају поштовања правописне норме; (в) овладали техником истаживачког читања уметничког текста. Циљ овог рада јесте да се за додатну наставу у четвртом разреду средње школе осмисли методичка концепција за примену лингвостилистичког приступа наставним садржајима из правописа.

2. Лингвостилистички приступ наставним садржајима из правописа. Лингвостилистичка анализа подразумева да се доследно раздвајају *стилемајички* и *стилојени* аспект стилема, тј. форма и ефекат стилистички структуриране језичке јединице (Ковачевић 2000: 319–325). Идентификовање стилистички структураних језичких јединица (стилема) и укључивање контекста у тумачење њихове стилске функције – омогућава да се сагледају смисаоне нијансе које су остварене у одређеном уметничком тексту.

Лингвостилистички приступ интерпункцији може се реализовати на драмском тексту, што је показала Душка Кликовац разматрајући стилистичку вредност интерпункцијског знака три тачке на примерима из драме *Сумњиво лице* Бранислава Нушића.⁴ Тротачка омогућава писцу да у писаном тексту формално обележи одређене суптилне детаље у интеракцији ликова, као и да нијансира испољавање њихових психичких стања. Ови подаци посебно су значајни за редитеља приликом постављања драме на сцену. Драмски текст и позоришна представа јесу аутономна уметничка остварења, при чему се позоришна представа остварује као облик редитељског тумачења драмског текста (Јелушић 2007: 194). Познавање стилистичких вредности текста може допринети да се осветле интерпретативне могућности које текст сугерише.

Нушићева драма *Сумњиво лице*, која је предвиђена за обраду у основној школи, може се у средњој школи применити као лингвометодички текст за осветљавање стилистичке функције интерпункцијских знакова. У оквиру редовне наставе наставник ће усмерити ученике да се

⁴ Душка Кликовац је 2013. године на Филолошком факултету у Београду у оквиру *Рејубличкој зимској семинара за наставнике и професоре српској језика и књижевности* одржала предавање на тему „О интерпункцијском знаку три тачке (тротачки)”. О комуникативним и стилистичким вредностима тротачке, в. Кликовац 2012.

врате овом тексту (који им је већ познат) и да запазе и објасне шта читаоцу сугерише пишчева употреба знакова интерпункције, посебно тротачке.

За додатну наставу предлажемо један од текстова савремене српске драмске књижевности. Реч је о драми *Ноћ њуној мјесеца*, која се издваја у опусу драмских текстова насталих у Републици Српској током последњих двадесетак година, а коју је писац Јован Спремо жанровски одредио као „поетску трагедију”.⁵

У поређењу са осталим остварењима најновије драмске књижевности на српском језику, ово дело особено је по теми и језичко-стилским карактеристикама. За разлику од драмских писаца Србије и Републике Српске који се баве проблемима савремене друштвене стварности и њиховим специфичностима у нашој средини, Јован Спремо окреће се прошлости и универзалној теми о забрањеној љубави. Драма говори о љубави младића и девојке чије су породице раздвојене крвном осветом, а догађаји се одигравају у идиличном пасторалном амбијенту средњовековне босанске државе. Протагонисти не успевају да побегну од сурових правила обичајног закона, а крвна освета се неће прекинути упркос истрајном и храбром трагању главних јунака за слободом одлучивања. Јован Спремо „у транскрипцији средњовјековног архетипа *крв за крв* – указује да бисмо, коначно, и ми морали изаћи из средњег вијека, и умјесто што се светимо, почети да праштамо” (Симовић 2011: 11).

Драма *Ноћ њуној мјесеца* може се обрадити на додатној настави, са циљем да се код ученика развијају читалачке компетенције, усавршавају аналитичке и интерпретативне вештине, негује истраживачки дух, као и да се прошире и продубе знања о савременој српској књижевности. Наставник би пажњу ученика усмерио на исказе у којима интерпункцијски знаци имају стилистичку функцију.

Ово дело је погодно за интерпретацију на додатној настави у четвртном разреду средње школе јер омогућава остваривање различитих васпитних циљева: (а) изграђивање поштовања према националној култури, традицији и историји; (б) прихватање различитости, развијање духа толеранције, уважавање других култура; (в) усвајање хуманистичких ставова, уверења и система вредности; (г) развијање самосвести, саосе-

⁵ Драма *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема сврстана је у антологију метафоричког назива *Драма Републике Српске* (2011), коју је приредио Раде Симовић. О стилистичким одликама текста *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема, в. Николић 2015.

ћања са ближњима и одговорности према другима; (д) оспособљавање ученика за поуздано морално просуђивање, осуду насилништва и нечовештва; (ђ) оспособљавање за живот у мултикултуралном друштву.

Активности ученика треба помоћу истраживачких задатака усмерити на запажање и разматрање стилематичке употребе знакова интерпункције. У том смислу, драмски текст *Ноћ њуној мјесеца* примењује се у оквиру текстове методе на два начина: (а) као лингвометодички текст за проширивање знања о правописним правилима; (б) као естетски текст, тј. као предмет доживљавања, тумачења и вредновања. Из методичке литературе познато је да се повезивање наставе језика и наставе књижевности може остварити применом лингвостилистичког приступа у наставној интерпретацији књижевног текста (Илић 1998: 524–533). Обраду уметничког текста треба реализовати према „принципу методолошке усклађености” наставних поступака са „естетичким појавама” у конкретном књижевном остварењу (Николић 1988: 119).

3. Методичка концепција лингвостилистичког приступа наставним садржајима из правописа. У савременој настави језика посебна пажња посвећује се проблемском и истраживачком бављењу књижевноуметничким текстом, чиме се омогућава продубљивање и повезивање језичких и књижевних знања. Методичка концепција која се заступа у овом раду инсистира на корелацији наставе правописа са садржајима предвиђеним за наставу језика и књижевности. Предлаже се *кооперативној структурираној ситуацији учења*, која обухвата следеће етапе: (а) наставник на почетку процеса учења поставља проблем и даје истраживачке задатке; (б) ученици путем *сарадничког учења* у оквиру групе приступају решавању проблема уз помоћ одговарајућих инструкција; (в) претпоследња фаза посвећена је разматрању резултата групног рада; (г) док у претходним етапама доминира аналитички процес, у завршној етапи спроводи се синтетичко уопштавање.⁶

Припремна активност на коју ученике треба упутити пре почетка рада јесте да обнове правила о интерпункцији.⁷ У постављању проблема којим покреће процес учења наставник може поћи од коментара са по-

⁶ О теоријској основи *сарадничког учења* говори се у педагошкој литератури (Максимовић 2012, Шевкушић 2006). У стручној литератури намењеној наставницима дају се препоруке за примену *сарадничког учења* у наставној пракси (Методике активно оријентисане наставе 2011: 5–12).

⁷ За ученике је намењено школско издање правописа Милорада Дешића (2015) које прати кориговану правописну норму из 2010 године.

четка поглавља о интерпункцији у *Правопису српскога језика*: (а) „Да би се говор верно пренео у писани текст, речи се одвајају белинама, а интонација реченице, смисаоно рашчлањавање, паузе међу деловима исказа и др. означавају се правописним знацима, интерпункцијом” (2011: 98, т. 142); (б) „Писци у примени интерпункције неретко намерно одступају од прописане нормe, желећи да тиме постигну додатне уметничке ефекте” (2011: 98, т. 142).

Проучаваоци савремене драме указују да драмски писци „крајње самосвесно и функционално” користе језичка средства, тако да у најновијој српској драми језик „превазилази раван уобичајеног средства карактеризације” (JEZERKIĆ – JOVANOVIĆ 2006: 8). Ова оцена може се проверити на драми *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема, у којој се интерпункција јавља као стилистичка доминанта. Поставља се питање: На који начин знаци интерпункције постају стилска средства у овом драмском тексту?

Инструкције за групни рад ученика наставник може дати на тзв. *текст-водичу*, посебно осмишљеном за сваку групу.⁸ Неопходно је да текст-водич буде дидактичко-методички обликован тако да га ученици могу користити без помоћи наставника. Важно је да се у захтевима за ученике не одступа од наставног програма, али и да се ученичке активности усмеравају ка вишем квалитативном нивоу и стваралачкој примени знања.

У текст-водичима који се предлажу у овом раду ученицима се пружају одређене информације и постављају питања којима се усмерава процес учења (на одређена питања даје се одговор, а нека питања остају отворена). Дакле, циљ је да се ученицима омогући да самостално (а) стичу знања и (б) развијају стратегију учења. У том смислу, текст-водич остварује две функције – (а) преношење знања и (б) конструкција знања.

Наводимо два текст-водича којима се ученици усмеравају у истраживању употребе интерпункцијских знакова у стилистичкој функцији: (а) један је намењен истраживању *интонационог издвајања* синтаксичких конституената, што у драми *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема подразумева стилистичку употребу црте, запете, тачке са запетом и двотачке; (б) други текст-водич намењен је истраживању стилистичке вредности интерпункцијског знака три тачке у тзв. *апосиопезичким исказима*.⁹ Ова

⁸ Текст-водич се препоручује у активној настави као инструкцијска метода (METODE AKTIVNO ORJENTISANE NASTAVE 2011: 33–34).

⁹ О интонационом издвајању, в. Ковачевић 2000: 342–353. О апосиопезичким конструкцијама, в. Ковачевић 2013: 334–336.

стилска средства омогућавају да се драмски дијалог приближи природном дијалогу.

4. ТЕКСТ-ВОДИЧ ЗА ИСПИТИВАЊЕ ИНТОНАЦИОНОГ ИЗДВАЈАЊА СИНТАКСИЧКИХ КОНСТИТУЕНАТА. У драми *Ноћ њуној мјесеца* писац нијансира интонацију реченице језичко-стилским поступком *интонационој издвајања* тако што у исказ уноси *експресивну њаузу* којом истиче одређене конституенте реченице или синтагме. На овај начин остварује се *осамостаљивање* синтаксичких конституената.

Као формална обележја по којима се препознају интонационо издвојени конституенти, Јован Спремо употребљава црту, запету, тачку са запетом и двотачку. Најчешће се јавља црта, при чему су осамостаљени различити конституенти реченице или синтагме:

- (1) Ткају бијело сукно – самоће (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 52).
- (2) У најтишим златима предвечерја, највеће злато била је нада – да ћеш ми се опет вратити (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 139).
- (3) Реци овој ноћи – чија си (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 75).
- (4) Видјела – ко тебе сад што гледам! (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 56).

У првом примеру интонационо се издваја неконгруентни атрибут у именичкој синтагми; у другом примеру осамостаљен је изрични атрибут у именичкој синтагми, остварен декларативном изричном зависном реченицом. Читаочева пажњу у трећем исказу привлачи интонационо издвајање правог објекта оствареног зависноупитном изричном реченицом, а у последњем исказу осамостаљује се прилошка одредба за начин изказана поредбено-начинском зависном реченицом.

Погледајмо следеће одломке:

- (5) Говори – видим да нешто знаш (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 55).
- (6) Казуј – задавићу те! (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 56).
- (7) Не говори тако, сиротице моја – слутиш несрећу! (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 51).

Шта запажамо? По чему се ови примери разликују од горе наведених? У претходним исказима писац уноси експресивну паузу између управног члана (именица, глагол) и зависног члана којим се управни члан одређује или допуњава (атрибут, прилошка одредба, објекат).

У последња три исказа експресивна пауза раздваја чланове напоредне конструкције, у којој су саставним напоредним односом повезане независне реченице. Које се врсте независних реченица јављају у овим ис-

казима? Коју комуникативну функцију обављају? Запажамо да се у овим исказима јављају независне реченице различите по комуникативној функцији. Како то можемо довести у везу са чињеницом да је у питању драмски дијалог?

Осим црте, у формалном обележавању осамостаљених синтаксичких конституената у драми *Ноћ њуној мјесеца* јављају се запета, тачка са запетом и двотачка:

(8) Нећу жалити пара, за моју једину (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 125).

(9) Теби је лако тако рећи; јер срца немаш (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 139).

(10) Казуј: срце ми одавно слути (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 55)

Пронађите у драми и друге примере интонационог издвјања обележене цртом, запетом, тачком са запетом и двотачком. Пронађите примере у којима писац комбинује осамостаљивање синтаксичких конституената са њиховим измештањем из уобичајене позиције у синтагми или реченици. Размотрите какве ефекте у драмском дијалогу писац остварује уношењем паузе у исказ.

5. ТЕКСТ-ВОДИЧ ЗА ИСПИТИВАЊЕ ПРЕКИДА ИСКАЗА. Као што знамо из правописа, интерпункцијским знаком три тачке (тротачком) обележава се да је изостављен део текста. Погледајмо како Јован Спремено употребљава овај интерпункцијски знак у драми *Ноћ њуној мјесеца*.

У овом драмском делу писац *шројшачком* означава изненадно *прекидање говора* драмских ликова, чиме се драмски дијалог приближава природном разговору. Овим језичко-стилским поступком читаоцу се указује на психичко стање јунака, тј. на узрок који доводи до прекида говора: говорникова неодлучност, сумња, узбуђење, страх.

Зависно од тога да ли говорник својевољно прекида реченицу и да ли наставља говор после прекида, могу се издвојити различити случајеви употребе интерпункцијског знака три тачке.

Једну групу чине искази у којима прекид настаје тако што говорник својевољно прекида и не наставља реченицу, јер увиђа да је из одређених разлога неприкладна, на шта писац указује у дидаскалији (у следећем одломку писац је написао дидаскалију свим великим словима):

(1) ВУКА: А ја мислила да момак... (ПРЕКИДЕ СЕ)

ОТАЦ: (устремљеног погледа) Шта си то мислила? (СПРЕМО, *Ноћ њуној мјесеца*, 55).

У другој су групи искази који се одликују тиме што говорник својевољно прекида и не наставља реченицу, јер жели да сугерише одређени смисао и да га истакне. У том случају, три тачке функционишу као замена за оно што није исказано:

(2) Зашто да ћутим? С ове стране планине има пет села, с друге осам. Твој отац ме нашао тек у осмом... (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 50).

У трећем случају говорник спонтано прави паузу, вероватно без своје воље (оклева, опрезан је или обузет осећањима), не зна шта би рекао или како би рекао, али наставља говор:

(3) Сигурна си да си видјела мог сина... са том Брсјаковом? (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 56).

(4) Мајко, ти немаш право да ме тако сумњичиш, без икакве стварне... дјевојке. Сви у Горју, цијело село зна да не марим за те стално насмијешене и у сваког загледање... цуре (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 50).

Четврту групу чине искази у којима говорник намерно прави паузу, да би нагласио оно што даље у исказу долази, а после паузе говорник наставља да говори:

(5) Види, види... Значи, морао бих сад нешто попити и наздравити будућој снајки (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 52).

(6) У твојим жилама тече крв свјежег прољећа... и моја (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 58).

Пету групу чине искази у којима прекид настаје тако што говорник без своје воље прекида реченицу, а прекид се јавља због укључивања саговорника, на шта се указује у дидаскалији:

(7) ВУКА: Ето, навратих онако. Сама остадох у кући, па велим...

МАЈКА: (прекида је) Нек си нам дошла. Хоћеш ли да вечераш са нама? (СПРЕМО, *Ноћ џуној мјесеца*, 55).

Пронађите у драми и друге примере употребе интелепункцијског знака три тачке. Размотрите какве ефекте у драмском дијалогу писац остварује уношењем прекида у исказ. Испитајте на који начин писац примењује овај језичко-стилски поступак у: (а) нијансирању понашања, говора и психичког стања јунака; (б) дочаравању атмосфере на сцени; (в) исказивању одређеног става према јунацима и њиховим поступцима.

6. Синтетичко уопштавање резултата лингвостилистичке анализе. Након што ученици изложе резултате истраживачког рада у групи, наставник кроз дијалог са ученицима у завршној етапи рада спроводи синтетичко

уопштавање, при чему је важно наставничково методичко вођење како би се избегла фрагментаризација знања стеченог у групном раду. Потребно је одговорити на проблемско питање које су ученици разрешавали путем сарадничког учења: На који начин знаци интерпункције постају стилска средства у делу *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема?

Ученике треба усмерити да запазе да је у уметничком тексту посебно значајан пишчев однос према правописним правилима. Драма *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема показује да одступања од норме не могу бити произвољна. Да би се постигао одређени естетски ефекат, потребно је да у одступањима влада одређени логос. У намери да читаоцу предочи све нијансе варирања интонације у говору ликова, као и све узроке који доводе до прекида говора, писац употребљава црту, запету, тачку са запетом, двотачку и тротачку. Његова употреба интерпункцијског знака знатно је шира од оног што наводи правописна норма, а начини употребе могу се идентификовати, разврстати и описати.

Закључак до којег ученици могу доћи након спроведеног аналитичко-синтетичког процеса јесте да стилистичка употреба интерпункције у делу *Ноћ њуној мјесеца* Јована Спрема доприноси: (а) осветљавању унутрашњег света јунака и приказивању њихових замршених међусобних односа; (б) истицању појединих општељудских проблема као што су слобода личности, одговорност, однос према неписаним законима традиције и потреба да се превладају мржња и освета. Интерпункцијски знаци упућују на одређене говорне карактеристике, што редитељу помаже у интерпретацији драмског текста и постављању драме на сцену, а глумцима помаже у извођењу драме.

7. ЗАКЉУЧАК. Изграђивање свести о важности поштовања правописне норме представља један од битних чинилаца у неговању језичке културе код ученика. Методички приступ наставним садржајима из правописа у редовној настави треба конципирати у складу са препорукама изнетим у актуелној литератури која се бави проблемима правописа у наставној пракси (Брборић 2004: 234–242). Три су кључне препоруке: (1) рад на часу треба осмислити тако да наставник излаже што краће, а да се ученици укључе у самосталне активности у оквиру којих уче и примењују правописна правила; (2) важно је да наставник припреми различите типове примера; (3) активности ученика реализују се применом адекватних правописних вежби.

На додатној настави у четвртном разреду средње школе може се применити лингвостилистички приступ наставним садржајима из правописа, јер се очекује да су ученици усвојили правописна правила и изградиле свест о значају поштовања правописне норме. Посебно је важно да ученик успостави дистинкцију између (1) погрешне употребе правописног правила у неуметничком тексту и (2) одступања од правописне норме у уметничком тексту.

За примену лингвостилистичке анализе погодни су текстови у којима једну од стилистичких доминанти представља стилематичка употреба интерпункцијских знакова. На тај начин успоставља се корелација између наставе књижевности и наставе правописа. Код текстова у којима се писац служи интонационим издвајањем као језичко-стилским поступком, успоставља се и корелација са наставом синтаксе.

У основне кораке лингвостилистичког приступа спадају: (1) запажање стилематичких поступака заснованих на одступању од правописа; (2) откривање њихове стилске функције у конкретном контексту; (3) испитивање естетске оправданости пишевог поступка са становишта удела који одређени поступак има у укупном смислу дела. На овај начин код ученика се развијају читалачке компетенције, јачају трансферна знања, усавршавају аналитичке и интерпретативне вештине, негује истраживачки дух.

ИЗВОРИ

СПРЕМО 2011: Јован Спремо. *Ноћ њуној мјесеца*. У: *Драма Републике Српске*. Антологија. Прир. Раде Симовић. Бања Лука: Арт принт, 47–146.
NOGO 1987: Rajko Petrov Nogo. *Na kraju milenija*. Sarajevo: „Veselin Masleša”.

ЛИТЕРАТУРА

БРБОРИЋ 2004: Вељко Брборић. *Правопис српског језика у наставној пракси*. Београд: Филолошки факултет, Београд.
БРБОРИЋ 2011: Вељко Брборић. *Правопис и школа*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
БРБОРИЋ 2015: Вељко Брборић. Школско издање Правописа српског језика Милорада Дешића. *Учење и настава*, I/1, 187–192.

- Дешић 2015: Милорад Дешић. *Правопис српског језика – школско издање*, Klett, Београд.
- Ђорђевић 2012: Ивана Ђорђевић. Измене и допуне *Правописа* Матице српске у додатној настави српског језика у средњој школи. *Методички видици*, 3, 91–117.
- Ђорђевић 2013: Ивана Ђорђевић Ђорђевић. Употреба језичких игара у настави правописа. *Методички видици*, 4, 75–91.
- Илић 1998: Павле Илић. *Методика наставе, српски језик и књижевности у наставној теорији и пракси*. Нови Сад: Змај.
- Кликовац 2012: Душка Кликовац. О интерпункцијском знаку три тачке (тротачки). *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 41/3. Међународни славистички центар. Београд, 63–92.
- Ковачевић 2000: Милош Ковачевић. *Стилистика и графика стилских фигура*. Крагујевац: Кантакузин.
- Ковачевић 2012: Милош Ковачевић. *Лингвостилистика књижевности шекспира*. Београд: Српска књижевна задруга. Коло CIV. Књига 698.
- Ковачевић 2013: Милош Ковачевић. *Српски јисци у озрачју стилистике*. Београд: Филип Вишњић, Гацко: СПКД Просвјета.
- Максимовић 2012: Јелана Максимовић. Унапређивање сарадничког учења у школи посредством акционих истраживања. Зборник *Настава и учење – циљеви, стандарди, исходи*. Учитељски факултет. Ужице, 215–228.
- НАСТАВНИ ПРОГРАМ 2014: *Наставни програм за четврти разред гимназије свих смјерова*. Министарство просвјете и културе Републике Српске. Бања Лука. <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpk/PAO/Documents/Nastavni%20program%20za%20IV%20%20razred%20Gimnazije.pdf>. Последња посета: 23. 11. 2015.
- Николић 1988: Милија Николић. *Методика наставе српскохрватског језика и књижевности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Николић 2015: Милка Николић. Стилистика дијалога у драми *Ноћ јуног мјесеца* Јована Спрема. Зборник *Српски језик, књижевности, уметности*. Књига 1. *Српски језик – од Вука до данас*. Филолошко-уметнички факултет. Крагујевац 347–358.
- Пижурица 2010: Мато Пижурица. Норма и неговање језичке културе (Садржаји и стратегија неговања језичке културе). *Прилози језичком и књижевном образовању*. Зборник 3. Друштво за српски језик и књижевност Србије. Београд 295–298.

- ПРАВИЛНИК 2011: *Правилник о изменама и дојунама Правилника о настaвном плану и програму за гимназију*. Службени гласник Републике Србије. Београд.
- ПРАВОПИС СРПСКОГА ЈЕЗИКА 2011: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. *Правойис српскога језика*. Друго издање. Мато Пижурица (главни редактор), Милорад Дешић, Бранислав Остојић, Живојин Станојчић. Нови Сад: Матица српска.
- СИМОВИЋ 2011: Раде Симовић. Драма Републике Српске – један могући поглед. *Драма Републике Српске*. Антологија. Прир. Раде Симовић. Бања Лука: Арт принт.
- ЧОРБОЛОКОВИЋ 2012: Саша Чорболоковић. Правописни квиз у осмом рзреду. *Методички видци*, 3, 91–117.
- ШЕВКУШИЋ 2006: Славица Шевкушић. Кооперативно учење и квалитет знања. Зборник *Претходнавање успешне настава*. Институт за педагошка истраживања. Београд 179–202.

- JELUŠIĆ 2007: Siniša Jelušić. *Prometejev pad – intertekstualnost: drama, teatar, film*. Cetinje: Fakultet dramskih umjetnosti.
- JEZERKIĆ, JOVANOVIĆ 2006: Vesna Jezerkić, Svetislav Jovanov. Najnovija srpska drama: dva pogleda. *Predsmrtna mladost*. Antologija najnovije srpske drame. Knjiga 1. Прир. Vesna Jezerkić, Svetislav Jovanov. Novi Sad: Sterijino pozorje.
- МЕТОДЕ АКТИВНО ОРИЈЕНТИСАНЕ НАСТАВЕ 2011: *Методе активно оријентисане настава*. Крагујевац, Ужиче: Удружење наставника, VET Forum. <https://tozadragovic.files.wordpress.com/2011/.../skripta-2-metode-aon>. Последња посета: 23. 11. 2015.

Milka V. Nikolić

THE POSSIBILITY OF APPLYING THE LINGUOSYLISTIC
APPROACH ONTO THE ORTHOGRAPHY TEACHING IN THE
SECONDARY SCHOOLS

The awareness built-up on the importance of respecting the orthographic norms presents one of the important factors in the promotion of the language culture with students. The aim of the paper is to create the

methodological conception for applying the linguostylistic approach to the orthography teaching used in additional classes in the fourth grade of the secondary school. The linguostylistic approach can be used in literary classes during the interpretation of the literary works which are characterised by a specific (stylogenic) writer's usage of the orthographic rules. It is particularly important for a student to differentiate between (1) improper use of an orthographic rule in a fictional text and (2) discrepancies from the orthographic norms in a literary text. The basic steps of the linguostylistic approach are: (1) noticing the stylematic procedures based on the divergence from the orthography; (2) uncovering their stylistic functions in the concrete context; (3) testing the aesthetic justification of the writer's procedures with regards to the contribution which a specific procedure gives to the full meaning of the literary work. In such a way, students develop their reading competence, strengthen transferred knowledge, improve their analytical and interpretative skills and foster the research spirit.

Keywords: linguostylistic approach, orthography teaching, correlation, regular classes, additional classes.

